

FATMIR
GJATA

vepra
letrare 2

E

BIBLIOTĚKA

824

9.23

LETT

GJROKASTĚR

DJALOSHI

Çeta ishte tërhequr, duke çarë rrethimin me bomba dore. Plluhuri dhe tymi i barutit po ngriheshin në qiell. Kodrina e vogël në rrëzën e maleve, që ishte mbuluar prej zjarrit e flakës së predhave, po dukej përsëri. Majat e borigëve të larta lëkundeshin në qiell, sikur do të përpinin retë.

Beteja kishte mbaruar; vetëm tek-tuk, nga grykat e maleve, dëgjoheshin krismat e armëve.

Një trup i vogël, me rrobë të shqyera dhe të plluhurosur, me nolla gjaku të zi në shpatullën e djathtë, lëvizte ngadalë dhe me mundim midis shkurreve të pyllit. Ishte partizani më i ri i çetës, strukur në rrënjët e një pise të rrëzuar, që mendohej të dilte, duke ngulur në tokën e fortë duart e tij të buta. Shtrëngonte nofullat, rruçhtë ballin, përpëllitej, por dhembja e plagës ia errësonte sytë dhe trupi i binte. Me duart e gjakosura mernte kapelën që i mbetej nëpër degët e borigës, e ngjishte mbi flokët e ngatërruar dhe përsëri humbte në njëfarë kllapie...

Pas dy orësh, në majën e bregores, një grup njerëzish me uniforma të njëllojta, me fytyra të zbehta, ku shquhej

egërsia, vraponin njëri pas tjetrit mbi lëndinën e lagur. Ishin gjermanë. Partizani i vogël, Djaloshi, siç e thërrisnin shokët, qëndronte pa luajtur, i mbështetur në trungun e një borige. Kapela me yllin e kuq i binte mbi sy. Gishtat e tij të hollë e të gjatë ishin ngulur fort në lëkurën e ashpër të pemës. Ai ngrinte kokën me vështirësi dhe vështronte me radhë fytyrat e gjermanëve që silleshin përreth.

Nuk i kishte parë kurrë aq pranë. Vërejtja në mes të grupit një ushtar trupmadh, me gjoks të dalë përpara, mbi të cilin vareshin krye të thyera. E mori me mend se ai do të ishte komandanti. Ai fliste me zë të trashë e të ngjirur, ishte i zemëruar dhe tregonte me gisht trupin e vogël që qëndronte pa luajtur në trungun e pemës. Për një çast ai qeshi. Pastaj me një të kërcyer dhe me hapa të gjatë u gjend fare pranë Djaloshit. E vështroi në sy, i lëmoi faqet e rumbullakëta me duart e ashpra e të spërkatura me gjak. Papritur i rrëmbeu kapelën nga koka dhe ia përplasi ndër këmbë, duke i folur me një shqipe të ngatërruar:

— Shkele, të shpëtosh!

Ushtarët vështuruan me habi.

Partizani i vogël e vërejtja drejt në sy duke rrudhur ballin. Krejt në heshtje uli kokën dhe pa atje, midis këmbëve të tij, kapelën dhe yllin e kuq, pa atje simbolin e tij të luftës për liri. Hoqi me mundim duart e mbërthyer në lëkurën e borigës, përkuli trupin e dërrmuar nga plagët dhe shtrengoi midis grushteve kapelën e pluhurosur.

Vështroi përreth ushtarët gjermanë, ngriti kryet dhe e ngjeshi në flokët e ngatërruar.

Komandanti kërcyeri përpara me këmbë të shkurtra dhe me duart të ngulur në gjoks. Fytyrën e tij e kishte ekuilibruar në një pozicion të përcaktuar. Një shprehje e shprehur në sytë e tij tregonte se ai ishte i vendosur të qëndronte atje për një kohë të gjatë. Ai e vështroi me sy të theksuar të gjithë ushtarët që e rrethuan. Në të njëjtën kohë, ai vështroi edhe në drejtim të kapelës që ishte në duart e tij. Ai e vështroi me sy të theksuar të gjithë ushtarët që e rrethuan. Në të njëjtën kohë, ai vështroi edhe në drejtim të kapelës që ishte në duart e tij.

— Shkele, të shpëtosh! — tha. — Dajë përpara me këmbë të shkurtra dhe me duart të ngulur në gjoks. Fytyrën e tij e kishte ekuilibruar në një pozicion të përcaktuar. Një shprehje e shprehur në sytë e tij tregonte se ai ishte i vendosur të qëndronte atje për një kohë të gjatë. Ai e vështroi me sy të theksuar të gjithë ushtarët që e rrethuan. Në të njëjtën kohë, ai vështroi edhe në drejtim të kapelës që ishte në duart e tij.

Ushtarët vështuruan me habi. Komandanti kërcyeri përpara me këmbë të shkurtra dhe me duart të ngulur në gjoks. Fytyrën e tij e kishte ekuilibruar në një pozicion të përcaktuar. Një shprehje e shprehur në sytë e tij tregonte se ai ishte i vendosur të qëndronte atje për një kohë të gjatë. Ai e vështroi me sy të theksuar të gjithë ushtarët që e rrethuan. Në të njëjtën kohë, ai vështroi edhe në drejtim të kapelës që ishte në duart e tij.

ata e vështroi me sy të theksuar të gjithë ushtarët që e rrethuan. Në të njëjtën kohë, ai vështroi edhe në drejtim të kapelës që ishte në duart e tij.

shtrengoi nofullat me gjithë fuqinë

dhe u përkul ngadalë, duke zgjatur duart përtokë. Komandanti u tërbua. Ngriti grushtin e madh dhe e lëshoi me forcë mbi shpatullën gjysmëlakuriqe e të gjakosur të Djaloshit. Pastaj rrëmbeu automatikun nga duart e një ushtari, i hoqi sigurecën dhe i dha zjarr menjëherë. Trupi i vogël qëndroi vetëm një çast pa lëvizur, pastaj u rrëzua përtokë. Duart e tij mezi u zbatën përpara, fërkuan lëndinën e lagur dhe mollëzat e gishtave prekën një send të ashpër, pastaj e preku gjithë pëllëmba. Gishtat e përfshinë menjëherë, grushti u mbyll dhe u ngjesh në kraharor.

Plumba të tjerë përshkuan trupin e vogël dhe gjaku u derdh nga vrimëzat e fytyrës si uji i një burimi.

Po kapela me yllin e kuq nuk u shkel. Ajo u përzie me gjakun e kulluar dhe u tret në gjoksin e partizanit të vogël...

1945

GJAK MBI AKULL

Qielli nxinte nga retë e ulëta e të dendura si pus. Flokët e borës binin mbi arat e kodrat. Ishte mesi i dimrit.

Asnjë lëvizje nuk kishte nëpër rrugët e ngushta të Lavdarit, vetëm ndonjë fëmijë aty-këtu zgjaste fytyrën e duart jashtë dritares dhe luante me flokët e borës. Fshati si i braktisur; as qentë, as macet nuk dukeshin e nuk ndiheshin.

Lart, mbi bregore, një tog burra me kazma e lopata, me fytyra e duar të skuqura nga thëllimi i mbrëmjes vinin rrotull, uleshin përroit të vogël e ngjiteshin përsëri. Ishin të gjithë të shqetësuar.

— Këtu, Ferit, këtu duken shenjat!

— Jo. Është e pamundur. Unë e mbaj mend fare mirë. Ka qenë në përrua.

Dhe vargu i burrave rrëshqet në heshtje në fund të përroit. Era e mbrëmjes që fryn me vërshëllima, u ngatërron këmbët, u ngre cepat e kapotave të grisura, u rrëmben kapat dhe fshatarët rrokullisen mbi borën e ngrirë. Ngrihen me të shpejtë, rrëmbejnë kazma e lopata

të hedhura tej dhe ocin përsëri duke mbledhur supet gjer te veshët.

– Këtu!

– Po, këtu... Ja!

Një gur i madh i rrumbullakët, i mbuluar me akull. Rreth e rreth tij varen qirinjtë si shpata. Një gropëz përbri mbuluar me borë të ngrirë. Më tej kërcasin degët e një borige. Dëgjohet gurgullima e ujit ndën gurin e madh.

Fshatarët vihen në lëvizje, godasin akullin me ngathtësi, pastaj nxehen, shpejtojnë duart dhe ciflat e akullit kërcëjnë përpjetë si copa sharapnele. Hukasin duart, fërkojnë veshët e zbardhur, fshijnë me mëngë borën nga vetullat e qepallat dhe fillojnë përsëri nga puna. Kazma godet fort mbi akull, lopata i flak copat tej, rënkimi që del me shtëllunga avujsh, bëhet më i mprehtë. Godasin pa pushim, thellojnë vendin, guri lëkundet. Edhe disa të goditura me tërë fuqinë e tyre, dikush fut një qysqi dhe guri rrokulliset në mes të përroit.

U dukën copa akuj të kuq e të gjakosur në një vrimë të madhe, pastaj një gjerdan pa fishekë, një bombë dore mbi të. Fshatarët u ngurrosën, heshtën. Kazmat e lopatat u ngrinë në duar. Fytyrat u vrenjtën. Sytë u mbërthyen te gropa...

Ishte trupi i një partizani...

Fshatarët heshtën një copë herë, pastaj e ngritën trupin e ronitur dhe, ndërsa furtuna mbështillte borën dhe ua përplaste me furi në fytyrë, u drejtuan për në fshat...

1945

ÇELIKU

Një predhë topi plasi me zhurmë të madhe mbi majën e bregut të zhveshur, ku ishin llogoret tona. Na u duk sikur u rrokullisën shkëmbinjtë e Krastafilakut. Tymi i barutit dhe pluhuri i tokës u ngritën si re të dendura që zënë diellin. Copat e çelika u përhapën me shpejtësi në të gjitha anët dhe ranë si breshër mbi llogoret tona.

Çeliku shkundi trupin e tij të imët e të shkathët të mbuluar me gurë të vegjël e pluhur dhe zgjati kokën nga pozicioni, sikur deshi të shikonte gropën e madhe që hapi predha pranë tij. Pastaj ndjeu një tronditje e një buçimë të fuqishme. Gjithë ana e majtë e gjoksit iu rëndua e iu mpi. Gjaku, si lëng i trashë i vakët, i rridhte prej majave të gishtave gjer në fund të bërrylit. Sytë iu errën dhe çdo gjë iu duk e mjegullt, e turbullt. Unë e pashë kur, duke u munduar të ngrihej, u rrokullis mbi gurët pa ndjenja.

— Çelik! Çelik! — i thirri Rizai që ishte pranë tij.

Çeliku kafshoi buzën fort, sa i dolën prej saj pikëza gjaku, përpëliti qerpikët dhe u përgjigj vetëm me një «of» që na ngjethi mishtë. U afruam tre-katër veta, Thomai,

Qemali, unë. Çeliku ngrinte vetëm njërin krah, të përgjakur edhe atë dhe e drejtonte nga armiku sikur donte të na thoshte: «Kini mendjen andej!» U bëmë vrer dhe na dogjën sytë nga dhimbja që ndiem.

– Duhet ta mjekojmë! – thashë.

– Me se? S'kemi asgjë! – u përgjigj njëri nga shokët.

– Do të gjejmë, – tha Thomai dhe hoqi këmbët nga trupi dhe e bëri fasha-fasha. Qemali zgjidhi shaminë e kuqe që mbante në qafë. Ne zhveshëm Çelikun. Nuk e kuptonim nga i dilte gjaku. Kishte marrë njëzet e dy plagë dhe të gjitha në kraharor e në krahët. Një plagë e kishte shumë të madhe, në anën e djathtë, pranë sisës. Nga plaga i dilte vazhdimisht gjak, po i dilte edhe frymë. Ia zumë me lidhëset tona. Çeliku hapi sytë dhe na shikoi për të fundit herë. U mundua të thoshte diçka, mbase lamtumirën e fundit, po gjaku i doli si çurkë nga goja dhe i rrëshqiti në qafën e hollë e të gjatë.

– Mbaroi! – pëshpëriti Thomai, duke hequr kapelën nga koka e duke fshirë me të sytë.

– Vdiq? – pyetën dy veta me një zë.

Heshtëm të katër. Nuk na besohej. Çeliku, pesë minuta më parë, ishte me ne, aty në majën e bregut, mbi një shkëmb, në një llogore. Zbrazte maliherin ashtu si ne. Hapte e mbyllte llozin e pushkës, mbështeste faqen mbi kondakun e lëmuar dhe tërhiqte këmbëzën, si të gjithë ne. Ai ishte gjallë pesë minuta më parë. Nuk na besohej që të mos ishte më...

– Duhet ta tërheqim!

– Ta shpiem te varret e Kolanecit!

– Patjetër... Ngriheni, shokë! Me ngadalë!

E morëm në krahë dhe zbritëm në përrua. Atje armiqët na diktuan dhe na qëlluan. E vendosëm në mes të lajthishtave, pranë ujit që gurgullonte. Gjaku i rridhte ende. I kulloi edhe në rrëkezën e vogël dhe uji mori ngjyrën e vjollcës. Nuk mund ta tërhiqnim më. Armiku na mori krahët, na doli në anën e sipërme dhe po na rrethonte. Duhet të mbaronim punë shpejt. Nuk hapëm gropë, as nuk e mbuluam me dhe. S'kishim as mjete, as kohë. E fshehëm me karthje, i hodhëm mbi trup ca gjete laj-

this e bar të njomë, e mbuluam lehtë, shumë lehtë, se na dukej sikur do t'ia lëndonim njëzet e dy plagët. Pastaj shtimë me breshëri, gjetëm një shteg të lirë në pyll dhe iu drejtuam Kolanecit, ku ishte batalioni ynë.

Luftuam tridhjetë e dy orë, ditën dhe natën, pa ndërprerje. Armiku vuri në përdorim ushtri të madhe, tërë ushtrinë e aytetit të Korçës dhe munda t'i zinte pozitën tona të para. Luftonte me dëshpërim dhe kishte vendosur të përparonte me çdo kusht, të zinte kodrat mbi Krastafilak e mbi Maliq, të hynte në Kolanec e të hapte kështu rrugën për tërheqjen e trupave.

Trupi i Çelikut dergjej atje, në mes të gjetheve të lajthive, në mes të armiqtë. Mund që armiqtë ta kishin gjetur e ta kishin bërë copë-copë. Kjo s'durohej! Kjo ishte shumë e rëndë!

— Duhet të marrim patjetër pozicionet e mëparshme, për të tërhequr Çelikut. Dhe kjo duhet bërë që sonte! — urdhëroi Shabani, komandanti ynë. Ai ishte një burrë i shkurtër, kockë e lëkurë e gjithnjë i parruar. Ishte trim, dinak, i reptë dhe i shkathët, megjithëse çalonte nga një këmbë. Për shokët linte kokën.

Në mesnatë batalioni u nda në dy kolona, zbriti në përronin e errët dhe u drejtua nga pozicionet e armikut. Hëna ndriçonte e plotë mbi pyll, në qiellin e kaltër të shtatorit. Nga larg vinin lehjet e qenve të katundit. Në fillim u ndien kolla e trashë e ndonjë partizani të ftohur, hapat tanë dhe urdhrat me gjysmë zëri të shokëve, që porositnin të mbahej largësia e ndërlihdja. Pastaj çdo gjë ra në qetësi.

Ne ecnim përsëri të katër, Rizai, Thomai, Qemali dhe unë, në njëshkolonë, me hapa të numëruar. Kur arritëm në fund të grykës, Rizai na tha me zë të ulët.

— Bëni më të djathtë!

— E dimë vendin, — tha Thomai që ecte në krye. — Ja ku e kemi, pesëmbëdhjetë, njëzet metra, në mes të lajthishtave.

Qëndruam kokë më kokë, me sytë të mbërthyer në errësirë.